

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Заїка Олександр Миколайович, здобувач

Пугач Ольга В'ячеславівна, здобувачка

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

STRATEGIC DIRECTIONS of GRAIN DEVELOPMENT in UKRAINE

Zaika Oleksandr, student, Puhach Olha, student

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Природно-кліматичні умови та родючі землі України сприяють вирощуванню всіх зернових культур і дають змогу отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Хоча існує ряд проблем, які залишаються невирішеними і негативно впливають на ефективність виробництва. Зокрема, матеріально-технічне забезпечення зерновиробництва та ефективність праці не відповідають світовим стандартам і потребам галузі; відсутність достатніх фінансових ресурсів стримує впровадження новітніх технологій, використання високоякісного насіння, обмежує застосування інших матеріально-технічних ресурсів; виробництво зерна стає все більш залежним від впливів погодних факторів.

2018 р. став рекордним для зернової галузі України. Валовий збір зернових культур склав 70056,5 тис. т. Найбільші врожаї були зібрані у Полтавській (6341,8 тис. т), Вінницькій (5911,1), Чернігівській (4909,5) областях. Такого рекорду Україна досягла завдяки високому врожаю кукурудзи – 35,5 млн. т. Пшениці зібрано 24,5 млн. т, ячменю – 7,3 млн т, жита – 0,41 млн. т, гречки – 0,13 млн. т [1].

Аналітики прогнозують, що до 2020 виробництво зернових в країні буде складати 80 млн. т на рік [1]. Основним резервом збільшення валового збору є приріст урожайності. Він може відбуватись за рахунок використання сортів з високою урожайністю; зменшення втрат під час збирання урожаю; збільшення дози внесення добрив; покращення агротехнічних умов виробництва до рівня передового господарства. В процесі аналізу резерву збільшення урожайності слід враховувати також спосіб та рівень підготовки ґрунту перед посівом, спосіб посіву та методику догляду за посівами, дотримання розроблених сівозміни. Помилки у виборі сорту і низька якість насіння автоматично завдають збитків виробникам товарного зерна. Запорукою високої продуктивності зернових є якісна сортово-гібридна база.

Взагалі середня врожайність зернових склала 47,4 ц/га, що також є максимальним показником для України. Лідерами за показником урожайності були Сумська (69,7 ц/га), Вінницька (69), Чернігівська (68,8) області.

Під зерновими було задіяно 14974,1 тис. га площі. Найбільше – в Одеській (1190,4 тис.га), Дніпропетровській (1121,9), Харківській (1015,5) областях.

У 2018 р. у порівнянні з 2017 р. було вироблено на 13 % менше жита, на 40,6 % - гречки, а також інших зернових культур, крім кукурудзи на зерно, якої було зібрано на 1,3 % більше показника минулого року та пшениці – більше на 3,8 %. Відмічене зростання урожайності пшениці (+4,9 ц/га), гречки (+2,4 ц/га), рису (+4,4 ц/га) та кукурудзи (+23,3ц/га). Відзначають зростання якісних показників вітчизняного зерна: підвищується вміст білка, клейковини, що позитивно відзначається на збільшенні експортних партій зерна.

Стратегічний характер і масштаби розвитку вітчизняної зернової галузі доповнюються досить вагомими її міжгалузевими зв'язками з іншими секторами національного господарства, що справляє істотний вплив на загальний стан усієї економіки країни.

За результатами 2018/2019 МР на світовий ринок Україною було реалізовано 50,4 млн т зернових, зернобобових та борошна, що на 9,5 млн т більше показника минулого року

(40,9 млн т). Такий показник став рекордним для України. Традиційно українське зерно відвантажують до Північної Африки, Садівської Аравії, Азії та на Близький Схід. До країн ЄС експортовано українського зерна вартістю 1,8 млрд. дол, а виробів із зерна та хлібних злаків – 73,6 млн. дол [2].

На думку фахівців-аналітиків, аграрний експорт може принести Україні більше вигоди, якщо на світовий ринок реалізувати брендovanу продукцію, а не сировину, яка піде на переекспорт після обробки в інших країнах. Адже вартість товарів в значній мірі залежить від ступеня їх обробки. Так, у 2018 р. було експортовано борошна всього 301,3 тис.т, в т. ч. пшеничного – 299,8 тис.т, борошна інших зернових культур – 1,38 тис.т [3].

Середній рівень рентабельності зернових культур в 2018 р. склав 24,7 %, що на 0,3 відсоткових пункти менше показника 2017 % [4].

Отже, потрібно проводити реформи, які б сприяли збільшенню не сировинного експорту, а експорту товарів з великим рівнем доданої вартості, адже на таких товарах перепади на ринках менш відчутні, у них немає такого коливання цін. Це створить можливості для більш впевненого управління економічними процесами.

Згідно Стратегії розвитку аграрного експорту до 2026 стратегічними напрямками розвитку експорту аграрної продукції стане, зокрема, зростання обсягу виробництва та збільшення постачань продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості на зовнішні ринки та розширення номенклатури та зміна структури експорту в напрямку збільшення частки продукції з високою доданою вартістю.

Українські фермери все частіше цікавляться вирощуванням органічних продуктів. У 2018 р в Україні налічували понад 300 сертифікованих виробників органіки. Спеціалісти відзначають, що за останні п'ять років цей показник зріс на 90%. Загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель складає понад 400 тис. га.

На сьогодні Україна за обсягом виробництва органічних зернобобових культур входить в десятку світових лідерів. Основними вітчизняними «органічними» експортоорієнтованими культурами є пшениця та кукурудза. Високим за кордоном є також попит на органічні ячмінь та просо. Експортується наразі винятково сировина. Перспективним є експорт готової органічної продукції, що потребує детального вивчення міжнародних ринків, особливо ринків країн-конкурентів.

За аналітичними даними АПК-Інформ, у 2017 р. з України було експортовано близько 170 тис. т зернових культур і гороху органічного походження. У 2016 р. експорт такої продукції становив 150 тис. т, а у 2015-му – 90 тис. т. Експортували переважно органічні кукурудзу, пшеницю, гречку Основним регіоном збуту органічних зернових в 2015-2017 рр. були країни ЄС - 93-95% сукупного експорту, а також Швейцарія - близько 5% щорічно [5].

Ціни на органічну продукцію залежать від низки чинників, з-поміж яких особливо важливими є попит та пропозиція, рівень конкуренції, ціни на традиційну продукцію у світі, якість продукції, а також «органічна» премія, яку готовий сплачувати покупець. На формування ціни справляють вплив рівень довіри між імпортером та постачальником продукції, тривалість роботи на ринку, законодавство, регулювання імпорту «органіки» з третіх країн тощо.

Проблемою, що гальмує розвиток ринку органіки, є відсутність в Україні прозорого сталого ланцюга виробник – переробник - кінцевий споживач. На противагу українському ринку, де рівень цін диктують трейдери, в країнах Європейського Союзу фермери та переробними мають можливість встановлювати ціни, плануючи виробництво заздалегідь.

Труднощами, з якими стикаються вітчизняні аграрії є сертифікація земель. Велика кількість агротрейдерів мають у користуванні землі, що не пройшли сертифікацію; при проходженні процедури сертифікації виробники «органіки» часто стикаються з бюрократичними перепонами та в результаті скорочують посівні площі. Слід зазначити, що у світі органічне землеробство є привабливим в першу чергу для дрібних фермерів. Однак українські фермери не готові самостійно експортувати вироблену продукцію, адже складно

виходити на світовий ринок з малими партіями. Вихід для них вбачають в кооперуванні чи кластеризації.

З досвіду окремих фермерів, органічне землеробство дозволяє мати більшу врожайність високий заробіток. Зокрема, прибутковість бізнесу в середньому на сівозміну може становити близько 300 євро, на непродуктивних ґрунтах – до 200. Середня врожайність зернових культур може складати: 6 т – и 4-5 т – пшениці. При зростанні урожайності можливе нарощування показника прибутковості.

Актуальною проблемою для зерновиробників є логістика: в даний час є відсутність необхідної кількості вагонів-зерновозів. 99 % експортованих зернових транспортувалося морським транспортом, однак, 70% зерна всередині України до порту перевозиться залізницею.

Основною причиною недостатньої ефективності перевезень зернових вантажів залізничним транспортом є відсутність інвестицій учасників ринку виробництва зернової продукції в розвиток логістики. В Україні наявна велика кількість малих елеваторів, які не здатні повністю завантажувати поїзди або великі групи вагонів, що знижує ефективність зернової логістики. Тому необхідно здійснювати поступове укрупнення зернових потужностей, за попередніми оцінками таких близько 200.

Наявні сертифіковані українські зерносклади налічують приблизно 800 елеваторів, потужністю близько 40 млн. т. В цілому, в Україні понад 1300 зерноскладів. Станом на липень 2018 р. сумарна потужність одночасного зберігання зерна становить близько 46 млн. т, що на 46% менше від необхідного [6].

На сьогодні зернова галузь України ще має ряд неподоланих проблем, що стримують її конкурентоспроможний розвиток. Відбувається динамічне зростання валових урожаїв і середньої урожайності культур, однак прибутковість виробництва вітчизняних аграріїв поступово знижується. Розвитку потребує інфраструктура ринку зерна. Налагодження переробки та органічного землеробства надасть можливість як наростити рівень доходності вирощування зернових культур, так і змінити структуру реалізації з сировинного напрямку на готову продукцію.

Список посилань.

1. Уточнено обсяг рекордного врожаю в Україні в 2018 році. URL: <http://www.zerno.org.ua/35-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/669->.

2. Обнародован ТОП-10 товаров аграрного экспорта из Украины в ЕС. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/obnarodovan-top-10-tovarov-agrarnogo-eksporta-1547735335.html>.34.

3. Украина экспортировала рекордное количество зерна в 2018/19 МГ — Минагропрод. URL: <https://latifundist.com/novosti/45325-ukraina-eksportirovala-rekordnoe-kolichestvo-zerna-v-201819-mg--minagroprod>.

4. Кернасюк Ю. Зернові культури: тенденції і прогнози ринку. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichniyi-hektar/item/2644-zernovi-kultury-tendentsii-i-prohnozy-rynku.html>.

5. Українське зерно вишукує органічний ґрунт – скільки та куди виробники продають чистого зерна? URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/485-ukrayinske-zerno-vishukuye-organichniy-grunt--skilki-ta-kudi-virobniki-prodayut-chistogo-zerna>.

6. Аналіз ринку зернових України. 2018 рік. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-zernovyh-ukrainy-2018-god>.